

De toenemende aanslagen op het landschap en natuur was in 1965 voor een aantal mensen van Staatsbosbeheer aanleiding om tot de gedachte 'te komen tot de instelling van landschapsgebieden waar de landbouw een voorname rol kan blijven spelen, maar waar de belangen van natuur en landschap moeten prevaleren en het behoud van een zo groot mogelijke verscheidenheid voorop staat'. En dat ging toen in het bijzonder om het 'Stroomdallandschap Drentse A'.

HET STROOMDALLANDSCHAP VAN DE DRENTSE A

Joan Hofman

*Drentse A
bij Oudemolen*

Stroomdallandschap van de Drentse A

Veenkoloniale akkerbouw

VOOR HET INSTAND HOUDEN VAN DE NATUUR- en landschapswaarden werd geopperd een beheer te voeren zoals dat in de voorafgaande decennia was gedaan. Gronden waarop redelijkerwijs niet meer te boeren viel, omdat ze langdurig te nat waren, zouden moeten worden aangekocht door Staatsbosbeheer. Voor het ouderwetse beheer van de overige gronden zou de overheid financieel moeten bijspringen. Een soort voorloper van de Relatienota in 1975.

Voor- en tegenstanders stortten zich op het 'gedachtenplan'. Na veel deining besloot het Rijk tot de begrenzing van een aankoopgebied, dat naast enkele natuurterreinen en bossen het beekdal in de meest strikte zin besloeg, en dan nog niet volledig ook. Het ging toch om ruim 2000 ha, grotendeels als een smal visgraatachtig lintenstelsel van tientallen kilometers lengte. De provincie speelde in 1973 mee middels een apart streekplan waarin naast dat aankoopgebied ook aanliggende gronden (overgangsgebieden) werden betrokken. En ook de gemeenten pasten hun bestemmingsplannen buitengebied in de loop der tijd hierbij aan.

Het rijk heeft recent de erkenning van de bijzondere kwaliteiten van het gebied herbevestigd in het Struktuurschema Natuur- en Landschapsbehoud (1986). Hierin worden aan beek en stroomdal specifieke hoogwaardige kwalifikaties toegekend terwijl rond dit geheel een ruim gebied als Grote Landschappelijke Eenheid (GLE) wordt aangemerkt. Zo'n GLE is een gebied waarvan de regering het essentieel vindt, dat de natuur- en landschapswaarden optimaal worden beschermd. Met het beleid lijkt het dus goed te zitten. Staatsbosbeheer heeft inmiddels driekwart van het aankoopgebied in handen en is dag in dag uit bezig de natuur- en landschapswaarden in stand te houden en waar mogelijk te ontwikkelen. De landschappelijke kwaliteiten zijn daarmee redelijk veilig gesteld. Desondanks blijkt het met al die inzet nauwelijks mogelijk de achteruitgang van natuurwaarden te voorkomen. De verklaring hiervoor moeten we buiten het reservaat zoeken.

Aantastingen

Hoewel er vele goede dingen voor het reservaat zijn gedaan, zijn er in de directe omgeving in het kader van de ruilverkavelingen 'Vries', 'Anloo' en 'Rolde' allerlei werken uitgevoerd die de ecologische kondities voor het reservaat hebben aangetast. Bovendien zijn er ingrijpende waterbeheersingswerken uit-

Begrazing langs de Drentse A

gevoerd, en moeten we wijzen op enorme veranderingen in de agrarische bedrijfsvoering. De waterwinningen en oudere ruilverkavelingen laten we dan buiten beschouwing. Duidelijk is, dat we er niet in slagen allerlei ontwikkelingen voldoende te sturen. Het toekennen van functies aan gronden is een zaak van ruimtelijke ordening. De realisering ervan kan echter niet worden afgedwongen. Sterker nog, middels vergunningen ed. kan er voor talloze activiteiten inbreuk op worden gemaakt. Naar de letter worden daarbij directe aantastingen van natuur en landschap vaak wel betrokken, maar daar blijft het veelal bij. Knarsetandend moeten we toezien dat bepaalde activiteiten volkomen legaal plaatsvinden, terwijl ze een aanliggende — kennelijk zwakkere — functie wezenlijk aantasten. Het in 1965 in de Wet Ruimtelijke Ordening opgenomen amendement Brouwer heeft precies het effect gehad dat de indiener beoogde: regeling van het agrarisch grondgebruik ter bescherming van nabijgelegen natuurgebied is met die Wet niet mogelijk.

Ook de regelgeving voor bodem- en waterbescherming die thans in ontwikkeling is, zal door de compromisgerichte normstelling voor de natuurwaarden te kort schieten. Dit komt doordat ook hier de benadering wordt

gericht op de ruimtelijke functies en niet op de processen. Het zijn echter de processen die het functioneren van ecosystemen — en daarmee de natuurwaarden — reguleren, die de milieukwaliteit van water, lucht en bodem beheersen en die de geschiktheid van bodem en water als belangrijkste produktiemiddel voor de landbouw bepalen.

Voor een goede structurering van ruimtelijke functies kunnen we niet volstaan met het trekken van een grens tussen gebieden die op het oog van elkaar verschillen. We dienen de processen te kennen die zich over die grens voltrekken.

En daar zit nog het probleem voor het stroomdal van de Drentse A. De scheiding van functies tussen natuur aan de ene kant en landbouw aan de andere kant bestaat alleen op papier. Door bepaalde processen is er wel degelijk samenhang die voor het beheer van het reservaat essentieel is. Het verbindingsmiddel is water en soms lucht.

Water

Juist wat het water betreft zijn er de laatste 20-25 jaar belangrijke ingrepen uitgevoerd, waardoor het oorspronkelijke hydrologische systeem ontregeld is. In het gehele gebied dat afwaterde op de Drentse A zijn op grote

Drentse A bij De Punt

schaal maatregelen genomen om de neerslag zo snel mogelijk af te voeren. Hoewel een flink deel van dit water op andere wijze wordt geloosd, geeft dit in de Drentse A toch kortstondige afvoerpieken met scherpe schommelingen in beekpeil en stroomsnelheid. Dit kwalitatief goede water is men dan kwijt. Komt er een wat drogere periode, dan stroomt vanaf het Drents plateau vervuild landbouwwater, eventueel met verdund Rijnwater, in het stroomdal. De ekologische en milieukundige problemen hiervan zijn nog steeds niet overtuigend genoeg om met dit te stoppen.

Het water uit het voedingsgebied komt niet meer in zijn geheel door de beekjes van de Drentse A-stelsel en krijgt ook niet de kans om in de bodem te zakken. Door minder infiltratie in de hogere gronden wordt het waterbergend vermogen onvoldoende benut, wordt de grondwaterstand lager, vermindert daardoor de kweldruk en afhankelijk van de bodemgesteldheid ook de grondwaterstroming. Een en ander veroorzaakt ook veranderingen in de chemische samenstelling van het grond-/kwelwater.

De natuurwaarden van het stroomdal berusten voor een groot deel op kwel die op verschillende plaatsen in verschillende mate en in verschillende kwaliteiten aanwezig was. Nu

hieraan buiten het stroomdal zo is gesleuteld, wordt het beheer steeds moeilijker.

Mest en gif

Het probleem wordt nog vergroot door het permanente proces van intensivering van de agrarische bedrijfsvoering. In dit verband moeten de sterke toename in mestgift en gebruik van bestrijdingsmiddelen worden genoemd. Van origine verloren de hogere Drentse zandgronden geleidelijk aan voedingsstoffen aan de beekdalen, waar ze vooral in de benedenstroomse moerassen werden opgehoopt. Nu hebben we te maken met zwaarbemeste hogere gronden, en beekdalen waarin de beheerder uit alle macht aan het verschralen is.

Milieuhygiënisch scoort de mestproblematiek hoog en dan vooral met het oog op de drinkwaterkwaliteit. De paniek heeft al tot de dwaze situatie geleid, dat waterleidingbedrijven aan boeren vergoedingen geven voor het nalaten van overmatige bemesting. Deze vergoeding zal aan de waterconsument worden doorberekend.

Terug naar de Drentse A. Voor de Drentse A is gekozen dat het stroomdal reseruaat moet worden, de beek moet haar bijzondere flora

en fauna behouden en de omgeving is een GLE. De konsekwenties van deze keuzes mogen we niet uit de weg gaan. Duidelijk is dat de problemen die zich voordoen om deze keuzes gestalte te geven, in belangrijke mate liggen in de effecten van de landbouw. Deze konstatering is geen verwijt aan de boeren die het toch al moeilijk hebben om het hoofd boven water te houden.

Nieuwe functies

Eveneens is een konstatering dat makro-economisch gezien in Nederland moet worden gestreefd naar productiebeperking en -beheersing. Het aanvaarden van de resultante van deze twee konstateringen zal voor hen die in dit gebied als landbouwer hun brood verdienen, niet gemakkelijk zijn. Toch zullen we de boeren duidelijk moeten maken dat tegenwoordig van een alleenbeschikkingsrecht van de landbouw in het buitengebied geen sprake meer kan zijn en dat zij in een nieuwe sociale en economische context een plaats zullen moeten vinden. Het zal van de landbouw en de politiek veel inventiviteit en creativiteit vergen om te zoeken naar gebruiksvormen die aan de gekozen functie en doelstellingen van dit gebied daadwerkelijk inhoud geven.

Nieuwe functies lijken leuk, maar realisering moet door ons allen worden opgebracht. De door de natuurbescherming voorgestelde functies zullen in het algemeen financieel-economisch onrendabel zijn. Het maatschappelijk belang ervan zal uit de opbrengsten (of kostenbesparingen) van andere belangen moeten worden gefinancierd.

Te overwegen valt om de subsidiestroom voor de landbouw om te buigen naar andere vervangende functies, i.c. natuur- en landschapsbehoud en milieubescherming waarvan de regeringen van de laatste 20 jaar beweerd hebben er hoge prioriteit aan toe te kennen. De te onttrekken landbouwgrond, de reductie van mestgiften en het terugdringen van andere milieu-onvriendelijke methoden moet ten goede komen aan natuur en landschap. De bijzondere natuur- en landschapswaarden in ons land en in het bijzonder in het Drentse A-gebied zijn dit waard. Voor de Drentse A is een herstel van de natuurlijke hydrologische toestand en beheersing van de mest- en bestrijdingsmiddelenproblematiek mogelijk.

En daarom heeft het Drentse A-gebied als bijzonder landschap met zijn potentieel enorme natuurlijke rijkdommen toekomst. •